

บทความวิจัย

เรื่อง การศึกษากับการพัฒนาประเทศ :
ศึกษากรณีการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาของญี่ปุ่น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2- ปี ค.ศ.1975

Education and Development: A case study of the higher education reform in Japan,
from the post-world warII – 1975

โดย

นางสาวศิริลักษณ์ มงคลศิริโรจน์

รหัสนักศึกษา 05520657

เสนอ

อาจารย์เชษฐา พวงหัตถ์

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450 460 การศึกษาเอกเทศ

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2555

ชื่อเรื่อง การศึกษากับการพัฒนาประเทศ : ศึกษากรณีการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาของญี่ปุ่น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 – ปี ค.ศ.1975

Title Education and Development: A case study of the higher education reform in Japan, from the post-world warII – 1975

ชื่อผู้วิจัย นางสาวศิริลักษณ์ มงคลศิริโรจน์ รหัสนักศึกษา 05520657

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์เชษฐา พวงหัตถ์

ปีการศึกษา 2555

คำสำคัญ การศึกษาระดับอุดมศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจ ประเทศญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วง ค.ศ.1945-1975 โดยมีสมมติฐานของการศึกษาคือ การปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษาของประเทศญี่ปุ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาเป็นชาติมหาอำนาจ โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นตามที่ได้เห็นได้จากอัตราการเจริญเติบโตทางด้านอุตสาหกรรมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการทำให้ทันสมัยแบบตะวันตก กล่าวคือ ญี่ปุ่นมีความจำเป็นจะต้องเปิดประเทศและรับอิทธิพลในเรื่องวิวัฒนาการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยีจากชาติตะวันตกตั้งแต่ปลายสมัยโทกูงาวะ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของตนเองในโลกที่เป็นประชาธิปไตยและมีเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แต่ความสำเร็จดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้ารัฐบาลญี่ปุ่นไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นจัดเป็นรัฐที่มุ่งมั่นในการพัฒนา นั้นเป็นเพราะความเชื่อที่ว่าพื้นฐานทางการศึกษาที่ดีตั้งแต่ระดับต้นเป็นการเตรียมความพร้อมสู่ระบบการทำงานในอนาคตได้ อันจะนำไปสู่การเป็นแหล่งสะสมทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆได้ในที่สุด

1. บทนำ/Introduction

การที่ประเทศใดประเทศหนึ่งจะสามารถก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำหรือประเทศมหาอำนาจได้นั้น ต้องยอมรับว่าปัจจัยสำคัญนั้นมาจากทรัพยากรมนุษย์หรือประชาชนของประเทศเป็นหลัก เพราะการพัฒนาประเทศจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีแรงขับเคลื่อนของมนุษย์ ดังนั้นกระบวนการที่สำคัญอันจะนำไปสู่อัตราการเจริญเติบโตของประชากรที่มีคุณภาพได้นั้นก็มีรากฐานมาจากการศึกษาเป็นส่วนสำคัญ การศึกษาจึงกลายเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ดังจะเห็นได้จากประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็คือ ประเทศญี่ปุ่น

การพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อปี ค.ศ.1945 ทำให้ญี่ปุ่นต้องสูญเสียความมั่นคงทางการทหารให้แก่สหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้ญี่ปุ่นดำเนินการฟื้นฟูประเทศไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ตามแนวทางแบบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ประเทศญี่ปุ่นจึงเร่งพัฒนาทรัพยากรทุนมนุษย์เป็นอันดับแรกโดยวิธีการการปฏิรูปการศึกษาในปี ค.ศ.1947 เพื่อให้ประชาชนมีความเท่าเทียมและมีโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งยังต้องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ (วรินทร์, 2546:78) อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นไม่ได้จัดการศึกษาเฉพาะระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่ยังสามารถให้ความสำคัญกับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้เพราะคนญี่ปุ่นเชื่อว่าการเรียนในมหาวิทยาลัยเป็นการแสวงหาความจริงและเป็นการฝึกฝนวิชาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ระบบการทำงานในอนาคต (ชนิตา, 2529:4) ดังนั้นคนญี่ปุ่นจึงคาดหวังกับการศึกษาระดับนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสาขาวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์

นอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ช่วงหลังสงครามภายใต้แผนการมาร์แชลหลายชาติในยุโรปถือเอาการจ้างงานเต็มทีและการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายหลักของนโยบายเศรษฐกิจซึ่งช่วยส่งผลเอื้ออำนวยต่อการส่งออกของญี่ปุ่น (กนกศักดิ์, 2530:87) จึงทำให้อุตสาหกรรมของประเทศเจริญเติบโตเป็นอย่างมากในช่วงทศวรรษ 1960 ส่งผลให้ประเทศญี่ปุ่นกลับกลายมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในที่สุด

จะเห็นได้ว่าลักษณะของคนญี่ปุ่นเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษา จึงส่งผลให้ญี่ปุ่นกลายเป็นชาติที่พัฒนาแล้วและมีความมั่นคงในอำนาจทางเศรษฐกิจในเวลาต่อมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอเนื้อหาในประเด็นดังต่อไปนี้ ประเด็นแรกกล่าวถึงบริบทของประเทศญี่ปุ่นที่ทำให้เกิดการพัฒนา ส่วนประเด็นต่อมาคือการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นในช่วง ค.ศ.1945-1975 และประเด็นสุดท้ายกล่าวถึง

การศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเด็นดังกล่าวข้างต้นจะ ช่วยคลายความสงสัยที่ว่า ประเทศญี่ปุ่นสามารถฟื้นตัวกลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้อย่างไรทั้งที่เพิ่ง จะผ่านพ้นระยะเวลาการแพ้สงครามในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และญี่ปุ่นมีวิธีการจัดการศึกษาอย่างไร จึงสามารถสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพได้แม้ว่าจะมีจำนวนประชากรน้อย

2. วิธีการศึกษา/Research Methodology

การศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Descriptive Analysis) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เป็นตำราทางวิชาการ บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เพื่อนำ ข้อมูลมาวิเคราะห์ ตีความและสังเคราะห์เพื่อนำเสนอในงานวิจัย โดยศึกษาเฉพาะการศึกษาระดับอุดมศึกษา กับการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วง ค.ศ.1945-1975 ¹

3. แนวคิดทฤษฎีและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง/Related theoretical concepts and literature

3.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทำให้ทันสมัย (Modernization & Development)

เชษฐา พวงหัตถ์ (2553) เขียนเอกสารอ่านประกอบการบรรยายวิชา 450 263 เศรษฐกิจและการเมือง เอเชีย กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization Theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม โดยมีขั้นตอนของการพัฒนาสองขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกเป็นแนวคิดเรื่องการพัฒนาแบบเส้นตรง ซึ่ง มองสังคมที่พัฒนาต้องเริ่มต้นการสร้าง ความทันสมัยด้วยการทำให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม เพื่อวางรากฐาน ให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันการพัฒนาเศรษฐกิจจะช่วยวางรากฐานให้กับการพัฒนาทาง สังคม เช่น อัตราของความรู้หนังสือที่เพิ่มสูงขึ้นจากการขยายการศึกษาสู่มวลชน เป็นต้น แล้วการพัฒนาทาง สังคมจะช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง จนในที่สุดการสร้าง ความทันสมัยก็คือ สังคมอุตสาหกรรมที่เป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตก ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจมี 2 รูปแบบคือ มุมมอง ทางด้านเศรษฐกิจการเมืองแนวนีโอคลาสสิก และมุมมองด้านวัฒนธรรม ส่วนขั้นตอนที่สองคือ การปรับแก้ ทฤษฎีการสร้าง ความทันสมัยซึ่งเปลี่ยนวิธีคิดจากการมองการพัฒนาเป็นแบบเส้นตรงมาสู่การให้ ความสำคัญกับการเมืองภายใต้มนทัศน์รัฐเข้มแข็ง ดังนั้นการเมืองจึงมีบทบาทที่มีความสำคัญต่อการ พัฒนาเศรษฐกิจและการเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

¹ รัฐบาลญี่ปุ่นในช่วง ค.ศ.1945-1975 ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี 15 คน ได้แก่ Kijuro Shidehara (1945), Shigeru Yoshida (1946), Tetsu Katayama (1947), Hitoshi Ashida (1948), Shigeru Yoshida (1948-1954), Ichiro Hatoyama (1954-1956), Tanzan Ishibashi (1956), Nobusuke Kishi (1957-1960), Hayato Ikeda (1960-1964), Eisaku Sato (1964-1972), Kakuei Tanaka (1972-1974), Takeo Miki (1974-1976) คุรายละเอียดยกจาก Cabinet Secretariat, *Prime Minister of Japan*, เข้าถึงเมื่อ 1 กันยายน 2555, เข้าถึงได้จาก http://www.kantei.go.jp/foreign/archives_e.html

ดำรงศ์ ฐานดี (2538) เขียนหนังสือเรื่อง “รัฐกับการพัฒนา” กล่าวถึง แนวความคิดในการพัฒนาของ นักเศรษฐศาสตร์ชื่อ วอลต์ รอสตอล ซึ่งเคยเป็นที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจของประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้มีอิทธิพลสูงสุดต่อแม่แบบของการพัฒนาในโลกรวมทั้งสาม โดยรัฐเกิดใหม่จะสามารถเจริญรอยตามรัฐที่พัฒนาแล้วได้จะต้องผ่านลำดับขั้น 5 ขั้นตอนของการพัฒนาเพื่อให้สังคมเกษตรกรรมกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม เป้าหมายของการพัฒนาก็คือ 1. ทฤษฎีการพัฒนานี้เป็นกุญแจหลักให้รัฐค่อยพัฒนาที่เพิ่งได้รับเอกราชนำเอาไปปรับใช้เพื่อการพัฒนาประเทศของตน โดยจะเน้นให้เอกชนเป็นผู้ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมแทนรัฐ 2. ยึดหลักการเพิ่มผลผลิตให้มีปริมาณมากขึ้นและเร่งเปลี่ยนฐานเศรษฐกิจจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม 3. ถือว่าการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติและรายได้ต่อหัวของประชาชนเป็นความสำเร็จของการพัฒนา 4. มีการใช้ทรัพยากรและความมั่งคั่งจากชนบทมาเป็นปัจจัยสร้างความเจริญให้แก่เมือง 5. ใช้กลไกของการตลาดเป็นเครื่องกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมให้มีการเปิดการค้าเสรีกับประเทศต่างๆทั่วโลก 6. รัฐทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการลงทุนเพื่อการพัฒนา โดยรัฐเป็นผู้ลงทุนในโครงสร้างขั้นพื้นฐาน ตลอดจนปรับปรุงการศึกษาและระบบราชการ เพื่อให้เอกชนสามารถใช้ประโยชน์เพื่อการลงทุน 7. เพื่อที่จะทำให้นักลงทุนสามารถมองเห็นผลกำไรอย่างชัดเจน 8. รัฐจะสร้างกำลังเจ้าหน้าที่เพื่อปราบปรามประชาชนไม่ให้เรียกร้องหรือต่อต้านรัฐบาล 9. เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่ในชนบทและมีการศึกษาน้อย การพัฒนาจึงต้องเริ่มต้นจากรัฐบาล ดังนั้นการพัฒนาจึงมีลักษณะเป็นแบบสั่งงานจากเบื้องบน (top-down approach) เพื่อให้ประชาชนยอมรับและปฏิบัติตามนโยบาย

สุมิตร สุวรรณ (2554) เขียนหนังสือเรื่อง “รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา” กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีความทันสมัย (modernization) มีความต้องการเปลี่ยนทุกสังคมให้เป็นเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การเมืองแบบประชาธิปไตย สังคมเมืองหรืออุตสาหกรรมที่มีการแข่งขัน ดังนั้นแนวคิดทฤษฎีนี้จึงมองว่า การพัฒนาคือความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) โดยมีตัวชี้วัดในการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) รายได้ประชาชาติ (NI) เป็นต้น เป้าหมายของทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อ 3 ประการคือ 1. ลัทธิพัฒนานิยม เน้นการพึ่งพาตลาดต่างประเทศ การพึ่งพาความช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งทางด้านเทคโนโลยีและเงินทุน 2. ลัทธิบริโภคนิยม เน้นการโฆษณา การใช้สินค้าจากต่างประเทศ การมีวิถีการดำเนินชีวิตเหมือนต่างประเทศของชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง 3. ลัทธิความมั่นคง เน้นการควบคุมของรัฐ การกดขี่และการบังคับชนชั้นต่ำให้ปฏิบัติตามโดยการใช้กฎหมายขัดขวางการรวมกลุ่มหรือจำกัดบทบาทของมวลชน มีการสร้างศัตรูภายในชาติ จากลักษณะของความทันสมัยดังกล่าว การศึกษามีบทบาทสำคัญและเป็นปัจจัยเชิงบวกในการพัฒนาคนให้มีลักษณะตามที่ต้องการ ซึ่งการศึกษาตามทฤษฎีนี้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การสร้างความทันสมัย การสร้างทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงาน การสร้างคนให้มีความรู้เพื่อตอบสนองการผลิต ดังนั้นการศึกษาจึงเน้นแบบทางการหรือการศึกษาในระบบโรงเรียนที่รัฐเป็นผู้จัดให้ในลักษณะรวมศูนย์

3.2 งานศึกษาและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.2.1 งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ในงานศึกษานิตยสารเรื่อง “การปฏิรูปการศึกษาของญี่ปุ่นในช่วง พ.ศ. 2527-ปัจจุบัน : ศึกษากรณีการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษา” ของจิตติกุล วรวิภา (2551) พบว่า การปฏิรูปอุดมศึกษาในประเทศญี่ปุ่นครั้งที่ 3 ภายหลังจาก พ.ศ.2527 เป็นส่วนสำคัญในการเตรียมประเทศญี่ปุ่นให้เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 มีสาเหตุที่สำคัญได้แก่ ประการแรกเพื่อปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาให้ทันต่อสภาพการณ์ในโลกปัจจุบัน ซึ่งสังคมญี่ปุ่นคาดหวังต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแข่งขันกับนานาชาติ ประการที่สองเนื่องจากสังคมญี่ปุ่นมีความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเป็นผลมาจากความต้องการจ้างงานของนายจ้างในภาคธุรกิจที่ต้องการบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและเน้นระบบการจ้างงานตลอดชีวิต และประการสุดท้ายคือ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างด้านสังคมและเศรษฐกิจ ความ เป็นสังคมผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นทำให้ขาดแคลนบุคลากรในการทำงาน จึงส่งผลให้รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการศึกษาให้มีหลักสูตรการศึกษาตลอดชีพ เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในประเทศให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศญี่ปุ่น เพราะถือได้ว่าเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถและเพิ่มศักยภาพของประชากรในประเทศอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้เศรษฐกิจโลกซึ่งเป็นระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันกันอย่างเสรี ซึ่งบริษัทจำนวนมากให้ความสำคัญกับศักยภาพของพนักงานของตน ดังนั้นการศึกษาก็เป็นส่วนผลักดันที่สำคัญให้เกิดคุณภาพของพนักงาน เพื่อให้แรงงานในฐานะกำลังการผลิตที่สำคัญสามารถคิดค้นผลิตสินค้าและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บริษัทประสบความสำเร็จ

3.2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น

สมบูรณ สุภศิลป์ (2523) เขียนหนังสือเรื่อง “ปาฏิหาริย์ญี่ปุ่น” กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่นำประเทศญี่ปุ่นฟื้นตัวไปสู่ความมั่งคั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มี 3 ประการได้แก่ 1. ปัจจัยด้านประชากร แม้ว่าการทิ้งระเบิดปรมาณูจะทำลายโรงงาน แต่ก็ไม่ได้ทำลายความรู้ความชำนาญในการผลิตของชาวญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะการศึกษาทำให้ชาวญี่ปุ่นมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการฝึกฝนอบรมเพื่อทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม 2. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม เนื่องจากนโยบายของกองทัพอเมริกาที่เข้ายึดครองญี่ปุ่นภายหลังสงครามเอื้อประโยชน์ต่อประเทศญี่ปุ่นในการฟื้นฟูประเทศกล่าวคือ มีโครงการปรับปรุงโครงสร้างทางสังคมและสถาบันต่างๆในแนวทางประชาธิปไตย การปฏิรูปต่างๆได้นำไปสู่การกระจายอำนาจการบริหารการปกครองและความมั่นคงร้ายแรงจากคนรวยไปสู่คนยากจน เปิดโอกาสให้ผู้มีความสามารถ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และทะเยอทะยานได้พัฒนาขีดความสามารถของตน รวมทั้งการลงนามในสัญญาสันติภาพ ณ นครซานฟรานซิสโกในการเป็นพันธมิตรทางทหารระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาทำให้ญี่ปุ่นสามารถนำงบประมาณด้านการทหารไปลงทุนในด้านอื่นๆแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษา 3. บทบาทของรัฐบาลในการให้เงินอุดหนุนแก่เอกชน และการจัดตั้งกระทรวงการค้าต่างประเทศและอุตสาหกรรม (Ministry of International Trade and Industry) ให้ทำหน้าที่ปกป้องและ

ส่งเสริมการค้าธุรกิจของชาติ สนับสนุนให้บริษัทเล็กๆรวมตัวกันเพื่อจะได้ผลิตสินค้าด้วยต้นทุนต่ำ และกีดกันสินค้าและเงินทุนจากต่างประเทศ นอกจากนั้นแล้วระบบภาษีของญี่ปุ่นยังมุ่งส่งเสริมการสะสมทุนและเอื้ออำนวยต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะเป็นมาตรการของรัฐบาลที่ต้องการกระตุ้นให้เกิดการออมและการลงทุน ในขณะที่เดียวกันการประกาศเป้าหมายทางเศรษฐกิจของอดีตนายกรัฐมนตรีฮาฮาโตะ อิเคดะในปี ค.ศ.1961 ให้เพิ่มรายได้ประชาชาติเป็น 2 เท่าในระยะเวลา 10 ปีก็เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยกระตุ้นอัตราเพิ่มของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นกว่าร้อยละ 10 ตลอดช่วงทศวรรษ 1960

สุวินัย ภรณวลัย (2523) เขียนหนังสือเรื่อง “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วย โครงสร้างเศรษฐกิจญี่ปุ่นกับการพัฒนาของระบบทุนนิยมโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง” กล่าวไว้ว่า โครงสร้างพิเศษของทุนนิยมญี่ปุ่นซึ่งประกอบด้วยทุนนิยมแบบทหารกึ่งศักดินาที่ญี่ปุ่นได้พัฒนาจากทุนนิยมอุตสาหกรรมไปสู่ทุนนิยมผูกขาดและทุนนิยมผูกขาดร่วมกับรัฐในระยะสงคราม ลักษณะพิเศษเช่นนี้มาจากความอ่อนแอของทุนนิยมญี่ปุ่นและฐานะอันเป็นรองทางโครงสร้างของทุนนิยมญี่ปุ่นเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้วในช่วงนั้น อย่างไรก็ตามลักษณะดังกล่าวทำให้การปฏิรูปเมจินำไปสู่การปกครองของระบอบจักรพรรดิสมบูรณาญาสิทธิราชย์และกระบวนการกลายเป็นทุนนิยมอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น แต่ผลจากการพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของทุนนิยมญี่ปุ่นเปลี่ยนไปกลายเป็น “ทุนนิยมผูกขาดร่วมกับรัฐ” ภายใต้การครอบงำของสหรัฐอเมริกา เพราะไม่สามารถฟื้นฟูประเทศได้ด้วยตนเอง การพึ่งพิงสหรัฐอเมริกาคือหนทางเดียวเท่านั้นที่จะสร้างทุนนิยมขึ้นมาใหม่ได้ ทั้งนี้กองทัพยึดครองของอเมริกาที่มีนายพลแมคอาเธอร์เป็นผู้นำได้ตั้งเอานโยบาย “ทำให้เป็นประชาธิปไตย” มาใช้โดยการสลายกลุ่มไชวัลลี (กลุ่มผูกขาดแบบเก่าของญี่ปุ่น) การปฏิรูปที่ดิน ชวนาส่วนใหญ่ถูกแปรสภาพกลายเป็นกรรมกร การแก้ไขรัฐธรรมนูญยกเลิกลัทธินิยมทหาร เป็นต้น ในขั้นแรกอเมริกาช่วยให้ทุนนิยมญี่ปุ่นเริ่มฟื้นตัวเข้าสู่วงจรการผลิตซ้ำ (reproduction) ของทุนนิยมโดยการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ญี่ปุ่นได้ออก “กฎหมายควบคุมการค้าและการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (1949)” และ “กฎหมายเกี่ยวกับการลงทุนจากต่างประเทศ (1950)” ซึ่งกฎหมายทั้งสองฉบับนี้มีผลในการกระตุ้นและคุ้มครองการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศและปรับปรุงดุลชำระเงินระหว่างประเทศให้ดีขึ้น ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1952 ญี่ปุ่นได้เข้าเป็นสมาชิก IMF และ ค.ศ.1954 เข้าเป็นสมาชิก GATT ซึ่งเป็นการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกที่จัดระบบใหม่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลาง แต่สิ่งที่ทำให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นฟื้นตัวสู่แนวทางทุนนิยมอย่างสมบูรณ์ภายใต้การพึ่งพิงต่อนโยบายโลกของอเมริกาคือ “สงครามเกาหลี” เพราะทำให้อเมริกาสั่งซื้อสินค้าจากญี่ปุ่นเพื่อใช้ในสงคราม จึงส่งผลให้ญี่ปุ่นเริ่มส่งสินค้าจำพวกเครื่องจักรและวัตถุดิบอุตสาหกรรมจากสหรัฐอเมริกามากขึ้น รวมทั้งการขยายการยืมทุนและดึงเอาเทคโนโลยีจากอเมริกาเพื่อมุ่งสร้างประเทศด้านอุตสาหกรรมหนัก จนทำให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราสูง 2 ช่วงกล่าวคือ ช่วงที่ 1 (ปี1955-1965) ซึ่งเกิดจากกระบวนการขยายตัวที่เติบโตมาจากการขยายตัวด้านการลงทุนด้านอุปกรณ์โดยผ่านการรับเทคโนโลยีใหม่ๆมาจากต่างประเทศ และช่วงที่ 2 (ปี

1965-1970) ที่สืบเนื่องมาจากการลงทุนด้านอุปกรณ์ขยายตัวมากกว่าในช่วงแรก เพื่อเสริมกำลังการแข่งขันกับต่างประเทศโดยผ่านนโยบาย “ทุนนิยมผูกขาดร่วมกับรัฐ” ของรัฐบาล โดยเฉพาะนโยบายการคลัง การออกพันธบัตร บัตรเงินกู้ของรัฐบาล และผ่านการขยายการส่งสินค้าออกจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเจริญเติบโตในอัตราสูงได้แก่ 1. การปรับปรุงเทคโนโลยีที่ญี่ปุ่นสามารถทำการยกระดับผลิตภาพในการผลิตได้โดยการรับเอาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ 2. พื้นที่อุตสาหกรรมส่วนใหญ่อยู่ริมทะเล ซึ่งถือเป็นความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ มีข้อดีคือ สามารถขยายพื้นที่โรงงานได้ไม่มีขีดจำกัดโดยการถมทะเล ทั้งยังช่วยลดต้นทุนค่าขนส่งในการนำเข้าวัตถุดิบในการผลิตจากต่างประเทศผ่านการขนส่งทางทะเล และแหล่งอุตสาหกรรมชายทะเลอยู่ใกล้กับเมืองใหญ่ซึ่งเป็นศูนย์กลางตลาดบริโภค 3. การเปลี่ยนนโยบายพลังงานจากการใช้ถ่านหินมาเป็นการใช้น้ำมันพร้อมๆกับการขยายตัวของอุตสาหกรรม ประกอบกับช่วงเวลานี้ราคาน้ำมันดิบมีราคาถูกเพียงไม่เกิน 2 ดอลลาร์ จึงเป็นผลดีต่อการขยายอุตสาหกรรมญี่ปุ่น 4. ค่าใช้จ่ายทางทหารที่ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากญี่ปุ่นยอมเสียอธิปไตยของชาติเข้าไปอยู่ใต้อาณัติของอเมริกาและทำสัญญารักษามันคงร่วมกับอเมริกาโดยยอมให้เข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศได้ จึงประหยัดงบประมาณในด้านนี้ และ 5. แรงงานราคาถูก จากนโยบายทางการเกษตรแบบ “ทุนนิยมผูกขาดร่วมกับรัฐ” ของญี่ปุ่นที่นำแรงงานจำนวนมากจากชนบทมาสู่เมืองใหญ่เช่น โตเกียว นาโงย่าและโอซาก้า โดยผ่าน “ระบบค่าจ้างตามอาวุโส” (ระบบที่ทำงานจำนวนปีมาก เงินเดือนก็จะสูงขึ้นตามไป

3.2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น

ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์ (2526) เขียนหนังสือเรื่อง “การศึกษากับการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น” กล่าวไว้ว่าการศึกษาญี่ปุ่นมีบทบาทต่อการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย ภายใต้แนวความคิดพื้นฐานที่ว่า “มหาวิทยาลัยแห่งจักรวรรดิเป็นสถานที่แสวงหาวิชาการ ในขณะที่โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและโรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถานที่สำหรับการศึกษา” ในที่นี้จุดมุ่งหมายของการแสวงหาวิชาการคือ การค้นหาคำถามความจริงของสรรพสิ่ง หรือสร้างผู้ที่ปฏิบัติงานในอาชีพต่างๆ ส่วนการศึกษาจะมีจุดมุ่งหมายคือ การฝึกฝนประชาชน เพื่อว่าชาวญี่ปุ่นทุกคนจะเข้าใจในหน้าที่ของตนในฐานะประชาชนของประเทศญี่ปุ่น ยึดมั่นในจริยธรรมและพร้อมที่ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ทั้งนี้การพัฒนาการศึกษาของญี่ปุ่นเป็นกระบวนการในการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ยิ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกความเป็นชาตินิยมของชาวญี่ปุ่น โดยยึดคำขวัญว่า “จิตใจญี่ปุ่น เทคโนโลยีตะวันตก” (w a k o n — y o s a i ในภาษาญี่ปุ่น) ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นสามารถพัฒนาขึ้นได้โดยชาวญี่ปุ่นรับและปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีจากยุโรปให้เป็นแบบฉบับของญี่ปุ่นเอง เพราะภาคอุตสาหกรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอ “แผนปฏิรูประบบการศึกษา” ด้วยเพื่อแก้ปัญหาทางด้านสังคม เช่น การสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อที่ดึงเครียดในหลายระดับการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอุดมศึกษา ปัญหาความไม่เหมาะสมเชิงปฏิบัติของเนื้อหาการศึกษาที่ในระยะแรกรัฐบาลให้ความสำคัญกับคณะวิชานิติศาสตร์และ

อักษรศาสตร์มากกว่าคณะวิศวกรรมศาสตร์ที่จำเป็นต่อระบบการทำงานในภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น
ดังนั้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเกิดการขยายตัวทางการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
อย่างกว้างขวาง ทั้งยังการสร้างประสิทธิภาพและความเป็นระบบให้แก่นโยบายการศึกษาและบริหาร นับได้
ว่าเป็นการวางรากฐานให้แก่การผลิตกำลังคนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในเวลาต่อมา

สมเกียรติ ชอบผล (2534) เขียนหนังสือเรื่อง “การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น – แนวคิดและ
ระบบ” กล่าวไว้ว่า ค.ศ.1845 นายอานีโอรุ โมริ ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการคนแรกได้
เรียกร้องให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรักชาติด้วยการเสนอว่า “การศึกษามีไว้เพื่อสร้างชาติ” และย้ำอย่างหนัก
แน่นว่า “การเรียนรู้และการศึกษาเป็นเรื่องที่แยกออกจากกัน โดยการเรียนรู้คือ สิ่งที่ชนชั้นนำได้รับจาก
สถาบันอุดมศึกษา ส่วนการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไปจะเน้นที่ความรู้ภาคปฏิบัติและการฝึกทางด้าน
จริยธรรม” ลักษณะดังกล่าวทำให้มีการสร้างระบบการศึกษาแบบสองโครงสร้างขึ้นกล่าวคือ พลเมืองทุกคน
มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่าเทียมกันและเกิดมาตรการที่จะปรับปรุงระบบการฝึกอบรมครูซึ่ง
ถูกคาดหวังว่าจะสามารถปลูกฝังความเป็นราษฎรที่จงรักภักดีในตัวนักเรียนได้ ระบบนี้เป็นที่ยอมรับทั้งใน
ด้านคุณภาพและรูปแบบการศึกษาจึงใช้ปฏิบัติติดต่อกันจนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงมีการปรับ
ระบบการศึกษาให้เหลือเพียงโครงสร้างเดียวคือ ให้ประชาชนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้ารับการศึกษาโดย
มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับชาติประชาธิปไตย โดยเริ่มปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ
ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาให้เป็นการศึกษาภาคบังคับและจัดการศึกษาแบบสหศึกษาเป็น
มาตรฐาน ต่อมาจึงได้นำวิธีการและทัศนะในการประยุกต์ใช้จากสหรัฐอเมริกามาเป็นปรัชญาการศึกษาใน
โรงเรียนที่เน้นความคิดของเด็กซึ่งมีพัฒนาการมาจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ทฤษฎีการศึกษา
ดังกล่าวเรียกว่า “การเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา” รวมทั้งยังได้จัดตั้งคณะกรรมการบริหารการศึกษา เพื่อ
แก้ไขการดำเนินการที่ไม่ถูกต้องในการบริหารการศึกษาจากส่วนกลาง จากการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจของ
ญี่ปุ่นภายหลังสงครามนั้นส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจต่างยอมรับถึงความจำเป็นที่ต้องเร่งการ
แข่งขันการขายสินค้าออกสู่ต่างประเทศ ภาคอุตสาหกรรมจึงคาดหวังว่าการศึกษาคงจะเป็นเครื่องมือพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นจึงจำเป็นที่จะต้องปฏิรูป
การศึกษาใหม่ภายใต้แนวคิดว่าการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งการปรับปรุงหลักสูตรการ
เรียนในปี ค.ศ.1958 ดำเนินการทดสอบความสามารถทางการเรียนของนักเรียนทั่วประเทศและเปลี่ยนวิธีการ
คัดเลือกคณะกรรมการบริหารการศึกษา ด้านประชาชนส่วนใหญ่ก็กระตือรือร้นที่จะส่งลูกเข้าเรียนใน
สถาบันอุดมศึกษา เพราะบริษัทส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะตัดสินความสามารถของบุคคลจากพื้นฐาน
การศึกษาของแต่ละบุคคล ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าช่วงที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูงในทศวรรษ
หลังปี ค.ศ.1960 การขยายตัวทางการศึกษาก็เป็นไปในอัตราสูงมากกว่าช่วงก่อนสงครามโลกจนเรียกว่าเป็น
“ช่วงการศึกษาเฟื่องฟู” ทำให้การศึกษาของญี่ปุ่นได้รับการประเมินค่าว่ามีบทบาทสำคัญในการสร้างความ
ทันสมัยให้เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจสังคมญี่ปุ่นอย่างแท้จริง

ฉันทนา จันทรบรรจง (2542) เขียนหนังสือเรื่อง “การปฏิรูปอุดมศึกษาของประเทศไทย” กล่าวไว้ว่า การศึกษาของญี่ปุ่นมีพื้นฐานตั้งแต่สมัยโทกุกาวะซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1603 การศึกษาถูกแบ่งเป็น 2 แบบคือ สำหรับกลุ่มนักรบและกลุ่มสามัญชน โดยกลุ่มแรกได้รับการศึกษาที่เน้นจริยธรรมแบบขงจื้อและความเป็นผู้นำ ซึ่งส่วนมากจะมีการสอนในสำนักที่เรียกว่า Hanko แต่กลุ่มที่สองจะได้รับการศึกษาที่เน้นจริยธรรมทางพุทธศาสนาในโรงเรียนขนาดเล็กตามวัดที่เรียกว่า Terakoya การศึกษารูปแบบดังกล่าวทำให้คนญี่ปุ่นสามารถอ่านออกเขียนได้ ต่อมาการปฏิรูปในยุคเมจิเมื่อปี พ.ศ.2411 ได้ล้มเลิกระบบศักดินาแบบโชกุนแล้วเปลี่ยนมาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีจักรพรรดิเป็นประมุข มีคำขวัญคือ “ประเทศชาติ มั่งคั่ง การทหารเข้มแข็ง” ดังนั้นการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2414 และได้ประกาศนโยบายเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่คนทุกชนชั้น กำหนดให้การประถมศึกษา 6 ปีเป็นการศึกษาภาคบังคับ ส่วนหลักการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา เน้นการแข่งขันกันด้วยการสอบวัดความรู้เพื่อสนองนโยบายของรัฐด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามเป้าหมายการพัฒนาของประเทศ ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ระบบการศึกษาของประเทศไทยกลายเป็นเครื่องมือของลัทธิทหารนิยมและชาตินิยมแบบสุดขั้ว (Militarianism and Ultra-nationalism) ดังนั้นการศึกษาในประเทศไทยในยุคนี้จึงไม่มีความก้าวหน้าเพราะนักเรียนชั้นเล็กถูกย้ายไปอยู่ในชนบท และนักเรียนมัธยมศึกษากับอุดมศึกษากลายเป็นผู้ผลิตอุปกรณ์ที่ใช้ในสงครามและเกณฑ์ไปเป็นทหารตามลำดับ แต่ภายหลังจากพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อปี พ.ศ.2488 ประเทศไทยได้ปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ เป้าหมายของการศึกษาถูกเปลี่ยนเป็นการเน้นสันติภาพและการพัฒนาบุคคล โดยยึดเอาความเสมอภาคทางโอกาสการศึกษาเป็นปรัชญาการศึกษาที่สำคัญ การศึกษาภาคบังคับถูกขยายเป็น 9 ปีและเปลี่ยนเป็นการบริหารการศึกษาแบบกระจายอำนาจออกไปให้แก่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น โดยจัดตั้งคณะกรรมการการศึกษา ลักษณะทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการศึกษาของประเทศไทยอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับได้อย่างชัดเจน

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว จะเห็นได้ว่าภายหลังจากการแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ประเทศไทยเริ่มกระทำการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบความคิดทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization Theory) โดยให้ความสำคัญการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสร้างคนให้มีความรู้ในการตอบสนองต่อการผลิตแบบทุนนิยมที่เน้นเทคโนโลยีที่ทันสมัยและปริมาณการผลิตจำนวนมาก อันจะนำไปสู่ความสำเร็จของการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ดังนั้นข้าพเจ้าจึงใคร่ศึกษาในประเด็นนี้เพื่อขยายขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาของประเทศไทยให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis Results)

1. บริบทของประเทศญี่ปุ่นที่ทำให้เกิดการพัฒนา

1.1 ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม

1.1.1 ลักษณะเฉพาะของคนญี่ปุ่นที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาที่เรียกว่า “มามา เคียวอิชู”

ซึ่งหมายถึงแม่ผู้ใส่ใจการศึกษาอย่างยิ่งยวด ความสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูกชาวญี่ปุ่นจะมีลักษณะพึ่งพาอาศัยในการอยู่ร่วมกัน โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนมากกว่าการใช้อำนาจและใช้วิธีอธิบายให้เหตุผลโดยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าซึ่งแตกต่างจากตัวของสหรัฐอเมริกา ลักษณะของครอบครัวแบบดังกล่าวเอื้อต่อการศึกษาของเด็กเพราะเด็กจะเกิดความกดดันน้อยที่สุดและเข้าใจว่าการทำดีมีลักษณะอย่างไรแม้ว่าญี่ปุ่นจะรับรูปแบบการศึกษามาจากสหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่2 แต่หลังจากญี่ปุ่นได้รับอิสรภาพก็ได้นำวัฒนธรรมการศึกษาของตนเองมาใช้กล่าวคือวัฒนธรรมจิตใจญี่ปุ่น เทคโนโลยีตะวันตก เรียกว่า WakonYosai ในภาษาญี่ปุ่น ซึ่งหมายถึงการแยกแยะและเลือกใช้องค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อตนเองเนื่องจากคนญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่มีความใฝ่รู้ทางการศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีลักษณะนิสัยความใฝ่รู้ทางการศึกษาของคนญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่2 เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมประเพณีดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นในสมัยเอโดะและเมจิ เพราะคนส่วนใหญ่ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาในสมัยนั้นคือ ชนชั้นขุนนางและชนชั้นชาмуไรเป็นหลัก ต่อมาเมื่อระบบชนชั้นถูกยกเลิกไปจึงเกิดการขยายวงกว้างออกไปสู่ชนชั้นกลางใหม่กล่าวคือ กลุ่มชาмуไรดั้งเดิมที่ต้องการมีสถานภาพที่ดีทางสังคมและคนที่อาศัยอยู่แถบชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นชาวนาเดิมซึ่งเป็นชนชั้นที่มีจำนวนมากได้เริ่มให้ความสำคัญต่อการศึกษามากยิ่งขึ้น จากเดิมที่ใช้แรงงานลูกหลานเพื่อช่วยเหลือในการทำนา กลายเป็นส่งลูกหลานเข้ามาเรียนในเขตเมืองหลวงเพื่อให้ความรู้ความสามารถที่จะได้เลื่อนสถานะทางชนชั้นของตนเองให้สูงขึ้นในสังคมสมัยใหม่ และเพื่อการยอมรับจากสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ นอกจากนี้คนญี่ปุ่นยังเป็นผู้ยืนยันแบบรับกล่าวคือ สิ่งที่ต้องทำจะรับมาทำอย่างทันทีและมีความพยายามในการทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ ซึ่งแตกต่างจากเด็กอเมริกันที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูงคือ ถ้าไม่มีแรงจูงใจในการทำงานนั้นก็จะไม่ทำ จะเห็นได้ว่าคนญี่ปุ่นมุ่งมั่นต่อหน้าที่เพราะถือว่าเป็นการทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

1.1.2 บทบาทของรัฐในการพัฒนาแม้ว่าวิกฤตเพื่อความอยู่รอดของญี่ปุ่นในขณะนั้นมีความจำเป็นในการพัฒนาคนไปสู่สังคมประชาธิปไตยและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นหลักตามตัวแบบที่

สหรัฐอเมริกาได้วางเอาไว้ แต่ศีลธรรมคำสอนของลัทธิขงจื้อก็ยังคงฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนญี่ปุ่น ดังนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นจึงยังคงใช้วัฒนธรรมแบบขงจื้อ อันประกอบด้วยความจงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อจักรพรรดิ การปฏิบัติตามหน้าที่ด้วยความอดทน ความมีวินัยและเน้นการใช้ความสามารถเป็นหลักในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคัดเลือกบุคคลผู้มีความสามารถเข้าทำงานในระบบราชการ นอกจากนี้ระบบราชการยังมีความสัมพันธ์กับนักการเมือง ส่วนหนึ่งนั้นเห็นได้จากนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงในสมัยเมจิซึ่งต่อมาภายหลังได้กลายเป็นนายกรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ เช่น นายอริโนริ โมริ (Arinori Mori) (วรินทร์:2546, 62) ซึ่งเป็นผู้ปฏิรูปการศึกษาสมัยเมจิ เขาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการในสมัยรัฐบาลของนายอิโตะ ฮิโรbumi (Ito Hirobumi) เป็นต้นแสดงให้เห็นว่าระบบนักการเมืองของญี่ปุ่นเน้นความสามารถของผู้ดำรงตำแหน่งซึ่งจะต้องมีความรู้โดยตรงกับสายงานที่ทำอย่างเห็นได้ชัดเจน ในขณะที่เดียวกันนักศึกษายบางคนยังทรงอิทธิพลต่อแนวความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นทุกคน เช่น นายยูคิจิ ฟุกุซาวา (Yukichi Fukuzawa) ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเคโอ สุนทรพจน์ของเขาที่ว่า “สวรรค์ไม่ได้สรรค์สร้างมนุษย์คนหนึ่งให้เป็นผู้เหนือกว่าหรือต่ำด้อยกว่าผู้อื่น ความแตกต่างที่มีอยู่ระหว่างความฉลาดกับความโง่เขลา ความรวยกับความจน นั้นต้องตกอยู่ภายใต้การศึกษาเป็นสำคัญ” คำพูดดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นพื้นฐานทางความคิดของรัฐบาลญี่ปุ่นที่จะต้องรับบทบาทหน้าที่ในการให้ความเสมอภาคทางการศึกษากับประชาชนคนญี่ปุ่นทุกคนอย่างเท่าเทียมกันผ่านการร่างกฎหมายเพื่อปฏิรูปการศึกษาที่จัดทำขึ้นในปี ค.ศ.1947นั่นเอง

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้องค์กรต่างๆขึ้นมา มีบทบาทและทำหน้าที่โดยตรงในด้านต่างๆ
เช่น²

กระทรวง MITI เป็นผู้กำหนดนโยบายอุตสาหกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศและการส่งออก ทั้งนี้รัฐบาลญี่ปุ่นยังได้ประกาศนโยบาย “Tsusho Daiichi-Shugi” ซึ่งให้ความสำคัญกับการค้าต่างประเทศเป็นอันดับหนึ่ง บทบาทของรัฐที่เข้ามาช่วยให้บทบาทของ MITI โดดเด่นยิ่งขึ้นคือ รัฐให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่กับภาคเอกชน และผ่อนปรนการควบคุมอย่างเข้มงวดในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สินค้าญี่ปุ่นจึงมีราคาถูกในสายตาของต่างประเทศและมีการปรับปรุงเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการผลิต นอกจากนี้รัฐบาลยังมีมาตรการการลดภาษีรายได้ในปีที่มีการเจริญเติบโตเฟื่องฟูทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมใดสามารถบรรลุเป้าหมาย รัฐก็จะยกเลิกภาษีสรรพสามิต เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้บริโภคในประเทศ ดังจะเห็นได้จากคนญี่ปุ่นสามารถซื้อสินค้าได้ในราคาถูกในปี ค.ศ.1960 และในปลายปี ค.ศ.1970 คนญี่ปุ่นมุ่งซื้อสินค้า 3 ชนิดที่เรียกกันว่า “3C” ได้แก่ รถ (Car) เครื่องปรับอากาศ (Cooler) โทรทัศน์สี (Color Television) เหตุการณ์เหล่านี้ถือเป็นการปฏิวัติการบริโภคของคนญี่ปุ่น (วัชนา, 2540:62)

และจัดตั้งองค์กรการศึกษาการก่อตั้งคณะกรรมการการศึกษาซึ่งมาจากการเลือกตั้งขึ้นมาทำหน้าที่รับผิดชอบแทนกระทรวงศึกษาธิการ จึงจะเห็นได้ว่ากระทรวงศึกษาธิการได้กระจายอำนาจการบริหาร

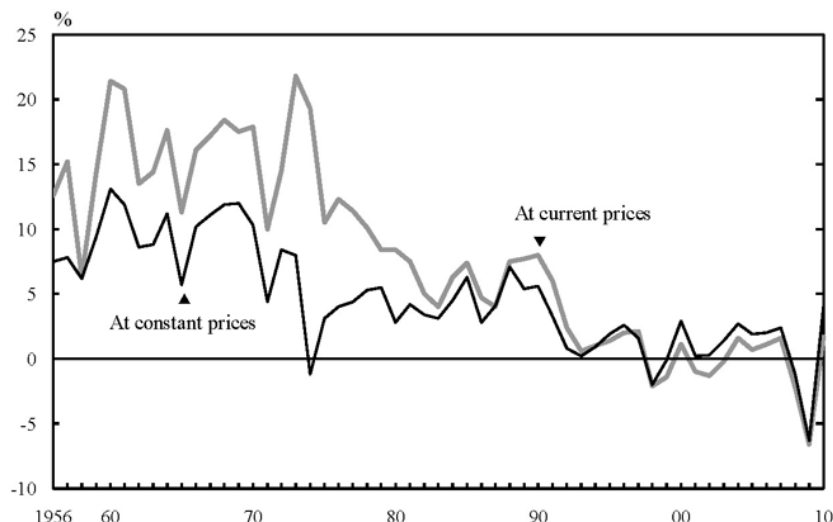
²วัชนา สังข์รัมย์, *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจญี่ปุ่น* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), 58.

การศึกษาไปสู่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ในปี ค.ศ.1958 มีการก่อตั้งสภาวิจัยสอนวิทยาศาสตร์ เพื่อทำการวิจัย จัดระบบสื่อการสอนวิทยาศาสตร์ การทำวิจัยของภาคเอกชนเพื่อพัฒนาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของเด็ก

นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของนายกรัฐมนตรีอิคเคะที่เรียกว่า “โครงการเพิ่มรายได้ประชาชาติ สองเท่า” ถูกประกาศเมื่อปี ค.ศ.1960 เนื้อหาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับนี้ได้พูดถึงการศึกษาอย่าง เฉพาะเจาะจงเป็นครั้งแรกว่าเป็นด้านหนึ่งที่สำคัญของการวางแผนเศรษฐกิจโดยคำนึงถึงความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งคำนึงถึงความซับซ้อนของโครงสร้างอุตสาหกรรมและ แนวโน้มของกำลังแรงงานในอนาคต

2. การพัฒนาประเทศญี่ปุ่น ช่วง ค.ศ.1945-1975

2.1 อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

1) Data from 1955 to 1979 are based on the 1968 SNA. Data from 1980 onward are based on the 1993 SNA. Data was calculated using the fixed-based method from 1955 to 1979, and the chain-linked method from 1980 to the present date.
Source: Cabinet Office.

จากภาพเป็นข้อมูลระหว่างปี ค.ศ.1956-2010 จาก Ministry of Internal Affairs and Communications, Statistics Bureau ที่จัดทำขึ้นเมื่อ ปี ค.ศ.2011

การศึกษาได้สร้างวินัยในการทำงานและส่งผลให้ผลผลิตในการทำงานของญี่ปุ่นสูงมาก เช่น ในปี ค.ศ.1976คนงานบริษัทผลิตรถยนต์ในยุโรปผลิตรถได้โดยเฉลี่ยไม่เกินคนละ 20 คันต่อปี แต่คนงานบริษัทนิสสันผลิตรถได้โดยเฉลี่ยคนละ 42 คันต่อปีและคนงานบริษัทโตโยต้าผลิตรถได้โดยเฉลี่ยคนละ 49 คันต่อปี เป็นต้น (ศักดา, 2530:68)

อัตราการเติบโตที่เกิดจากความก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วนั้นเป็นบ่อเกิดการพัฒนาในระดับคุณภาพชีวิตของคนในชาติให้ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาตามที่ปรากฏให้เห็นปัญหามลพิษและความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม

2.2 ระบบการทำงานแบบตลอดชีพ(ซูชิน โคะโย) เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นช่วงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับบริษัท ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานกับบริษัทจึงมีความเป็นปึกแผ่น เพราะความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ใช่แค่เงินจ้างและการขายแรงงานเท่านั้น แต่เป็นความสำนึกที่ว่าบริษัทและครอบครัวเป็นหนึ่งเดียวกัน เป้าหมายของสังคมโดยรวมคือความเจริญเติบโต กล่าวคือ พนักงานทำงานเพื่อความมั่นคงในชีวิต (ได้เงินเดือนตามระบบอาวุโสในการทำงาน) และเพื่อความก้าวหน้าของบริษัท ดังนั้นเมื่อบริษัทเจริญรุ่งเรือง ประเทศก็จะเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน

2.3 ประชาชาติที่เป็นประชาธิปไตยเป็นการล้มเลิกลัทธิทางทหารในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หันมาเป็นประชาธิปไตยแบบสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้เกิดความเสมอภาคในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษา ดังนั้นประชาชนทุกคนจึงมีโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การจัดตั้งสหภาพแรงงานครูญี่ปุ่น (Japan Teachers' Union) ขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1947 ซึ่งเป็นองค์การที่รวมครูทั่วประเทศเข้ามาเป็นสมาชิกเป็นครั้งแรก จึงจะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นมีความเป็นประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น เพราะเปิดโอกาสให้ครูเข้ามามีบทบาทในการศึกษาได้อย่างอิสระ ไม่ใช่การปฏิบัติตามข้อบังคับของกระทรวงศึกษาธิการในอดีตที่มีลักษณะบังคับและยึดเย็ดเนื้อหาในแนวทางที่รัฐบาลต้องการให้ครูสอนเด็กตามนั้น

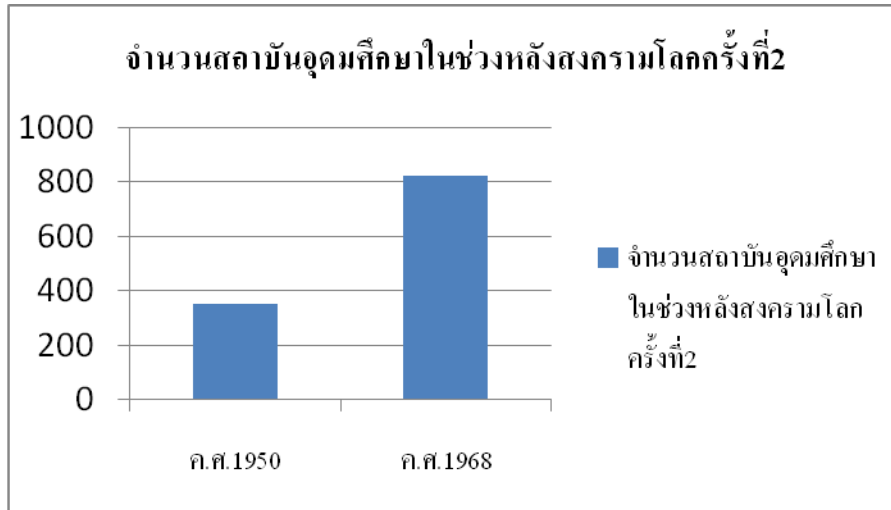
2.4 ยกระดับเทคโนโลยีตั้งแต่ญี่ปุ่นรับเทคโนโลยีเข้ามาจากชาติตะวันตกในช่วงที่เปิดประเทศในสมัยเมจิ เทคโนโลยีการผลิตในภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เมื่อญี่ปุ่นพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ เป้าหมายของญี่ปุ่นคือ สินค้าที่ผลิตต้องใช้ได้ในระดับโลก ดังจะเห็นได้จากการริเริ่มการผลิตหม้อหุงข้าวไฟฟ้าที่สามารถตัดไฟได้อัตโนมัติเมื่อข้าวสุกของนายมินามิ (วรินทร, 2546:96-97) ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อุตสาหกรรมต่างๆเริ่มกระจุกตัวอยู่ตามเมืองใหญ่ส่งผลให้ประชาชนหนาแน่น เนื่องจากส่วนใหญ่ย้ายเข้ามาเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเหล่านี้ ดังนั้นเครื่องใช้ไฟฟ้าจึงได้ปฏิวัติเทคโนโลยีก้าวหน้าโดยหันมาผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองต่อความต้องการใช้สิ่งของต่างๆของประชาชนที่ย้ายเข้ามาเช่าอยู่อาศัยในเขตเมืองเป็นหลัก จึงกล่าวได้ว่าการที่เศรษฐกิจในช่วงดังกล่าวเจริญเติบโตในระยเวลานั้นไม่ใช่เพราะปริมาณการส่งสินค้าญี่ปุ่นออกต่างประเทศแต่เป็นการหมุนเวียนการบริโภคสินค้าภายในประเทศ

3. การศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นได้ถูกเปลี่ยนแปลงอย่างมากอันนำไปสู่การตรากฎหมายว่าด้วยพื้นฐานการศึกษาในปี ค.ศ.1947 โดยกำหนดให้หลักของการศึกษาอยู่บนพื้นฐานของความสงบและมีประชาธิปไตย หลักการดังกล่าวเป็นที่ยอมรับอย่างมากดังจะเห็นได้จากความเจริญทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วหลังช่วงปี ค.ศ.1950 ได้เปลี่ยนนโยบายของรัฐบาลมาให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาโดยการเน้นย้ำ “ความมีประสิทธิภาพ” การบริหารการศึกษาจึงมีลักษณะรวมศูนย์อยู่ที่กระทรวงศึกษาธิการ ในทางหนึ่งรัฐบาลมีนโยบายประกันวิศวกรให้กับอุตสาหกรรมของประเทศเพื่อตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจ โดยการสร้างโรงเรียนชั้นสูงที่สอนด้านอุตสาหกรรมให้เป็นมืออาชีพโดยเรียน 5 ปีกล่าวคือ หลังจากจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี จะเรียนเพิ่มอีก 2 ปีเป็นการฝึกฝนเฉพาะทาง เมื่อจบจากโรงเรียนเหล่านี้จะมีคุณสมบัติสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ต่อมาในปี ค.ศ.1959 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้งกล่าวคือ เน้นให้ความสำคัญกับสถาบันจักรพรรดิและเน้นเรื่องศาสนา โดยให้มีการสอนวิชาจริยธรรมในหลักสูตรด้วย อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นพัฒนาเป็นสังคมสมัยใหม่ได้ก็คือ ความสำเร็จในการรับเอาการศึกษาและวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามา นอกจากนั้นยังมีระบบการศึกษาที่เด็กสามารถเลือกเรียนได้ตามความถนัดของแต่ละคน และสนับสนุนให้มีการวิจัยในระดับมหาวิทยาลัยอีกทางหนึ่งด้วย

การปฏิรูปอุดมศึกษาตามแนวทางที่ได้รับการเสนอแนะโดย Education Mission จากสหรัฐอเมริกา คือ การปรับโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษาในระบบเก่าให้เป็นมหาวิทยาลัยแบบหลักสูตร 4 ปี ซึ่งใช้วิธีการรวมมหาวิทยาลัยต่างๆที่มีอยู่เข้ากับสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่ไม่ใช่มหาวิทยาลัย ทำให้มีมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดูข้อมูลได้จากกราฟ³

³จากสถิติแสดงให้เห็นว่ามีสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 350 แห่งในปี ค.ศ.1950 มาเป็น 822 แห่งในปี ค.ศ.1968 อ้างอิงจากฉันทนา จันทร์บรรจง, การปฏิรูปอุดมศึกษาของประเทศญี่ปุ่น, (กรุงเทพฯ:สำนักงานโครงการปฏิรูปอุดมศึกษา, 2542),

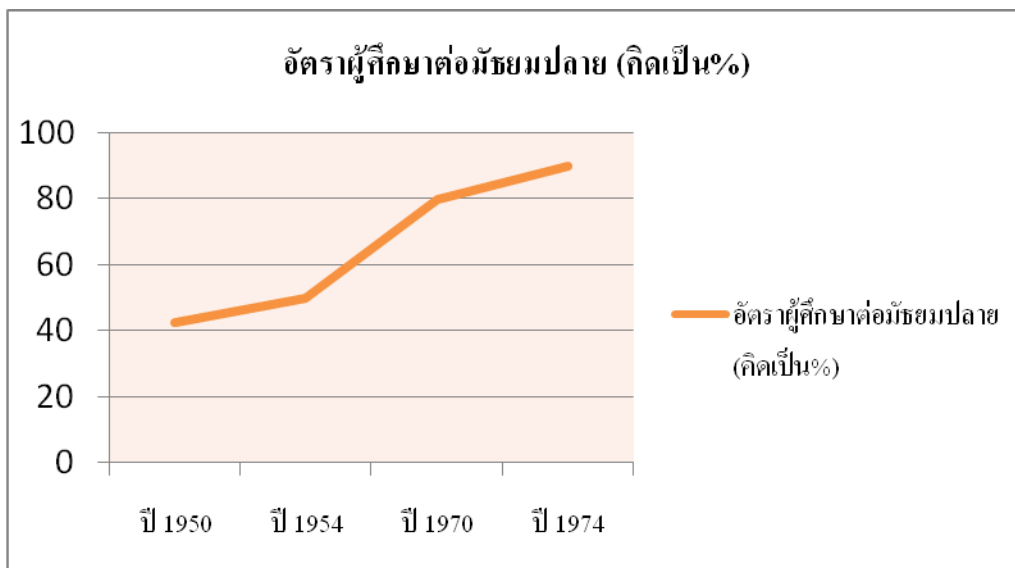

สถาบันอุดมศึกษาเหล่านี้ประกอบไปด้วยมหาวิทยาลัย วิทยาลัย วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยฝึกอบรมวิชาชีพ ทั้งนี้ในพระราชบัญญัติการศึกษาในระบบ โรงเรียนมาตรา 52 ได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการสอนและการศึกษาในเชิงลึกรวมทั้งเพื่อให้ความรู้ในแนวทาง และพัฒนาสติปัญญา คุณธรรมและความสามารถในการปฏิบัติ ส่วนระดับวิทยาลัยจะมุ่งเพื่อจัดการศึกษาทั่วไปและการศึกษาวิชาชีพขั้นสูงให้แก่ผู้จบมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาสติปัญญาและความสามารถในการปฏิบัติอาชีพและดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะจัดตั้งโดยภาคเอกชนและมักจะจัดองค์การเป็นภาควิชา มากกว่าคณะวิชา สำหรับวิทยาลัยเทคนิคนั้นเป็นสถาบันกึ่งอุดมศึกษา กล่าวคือ รับผู้จบจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเข้าเรียนต่ออีก 3 หรือ 5 ปี หลักสูตรที่สอนผสมระหว่างการศึกษาทั่วไปกับการศึกษาด้านเทคนิค ส่วนวิทยาลัยฝึกอบรมวิชาชีพเป็นสถานที่จัดการฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะทางให้แก่ผู้จบจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือสูงกว่า หลักสูตรการฝึกอบรมมีทั้งระยะสั้นเพียงปีเดียวและระยะยาวหลายปี

3.1 อัตราการรู้หนังสือของคนญี่ปุ่นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อันดับแรกรัฐบาลมีนโยบายปฏิรูป

ภาษาญี่ปุ่นโดยถือว่าภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความสามารถในการเข้าใจภาษา และประสิทธิภาพในการใช้ภาษาญี่ปุ่นในฐานะภาษาประจำชาติ ทั้งนี้ภาษาถิ่นของชนชั้นกลางในโตเกียวได้กลายเป็นแบบอย่างสำหรับประชาชน อัตราการรู้หนังสือของคนญี่ปุ่นในช่วงดังกล่าวจึงมีที่มาจากวิชาภาษาญี่ปุ่นในระดับประถมศึกษาเป็นวิชาบังคับตั้งแต่ปี ค.ศ.1900 การสำรวจความสามารถในการอ่านและการเขียนของผู้ชายและผู้หญิงที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกันในปี ค.ศ.1948 แสดงให้เห็นว่าจำนวนผู้ที่ไม่รู้หนังสือเฉลี่ยเพียง 1.7% (สมเกียรติ, 2535:16) นอกจากนั้นยังมีการปฏิรูปการสอนวิทยาศาสตร์ด้วย เพราะวิทยาศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการสร้างญี่ปุ่นเป็นประเทศใหม่ เพื่อส่งเสริมให้คนญี่ปุ่นยึดถือความซื่อสัตย์และความจริง วิทยาศาสตร์ในที่นี้รวมทั้งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ สำหรับวิชาสังคมศาสตร์นั้นจะเน้นการนำประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียนมาใช้แก้ปัญหาในการ

เรียนการมีนักเรียนเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาเพิ่มจำนวนมากขึ้นเห็นได้จากการแข่งขันสอบเข้าโรงเรียนมัธยมปลายเข้มข้นขึ้น เพราะต่างก็เห็นว่า การสอบเข้าโรงเรียนเหล่านั้นเป็นหนทางเดียวที่จะเข้ามหาวิทยาลัยได้ โดยดูจากกราฟ⁴แสดงอัตราการศึกษต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เพิ่มขึ้นซึ่งหมายความว่าอัตราการรู้หนังสือของคนญี่ปุ่นมีอัตราที่สูงขึ้น เพราะรัฐบาลออกกฎหมายส่งเสริมนโยบายทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเรียนรู้โดยขยายการศึกษาภาคบังคับจากเดิม 6 ปีในระดับประถมศึกษามาเป็น 9 ปีกล่าวคือ เพิ่มระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี นอกจากนั้นประชาชนยังตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเพิ่มมากขึ้นจึงนิยมศึกษาต่อในระดับสูงมากกว่าแค่การศึกษาภาคบังคับ เพื่อแสดงออกถึงสถานภาพของตนเองในสังคมญี่ปุ่น

3.2 สาขาที่จบการศึกษา การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในช่วงหลังสงครามในประเทศญี่ปุ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นหลัก ดังนั้นการเรียนการสอนจึงมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาสังคมญี่ปุ่นใหม่ เพื่อทำงานในระบบราชการและภาคธุรกิจการมุ่งสร้างบุคลากรที่มีความสามารถสาขาวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์นั้นเป็นผลดีต่อภาคอุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่นให้มีความเจริญเติบโต แต่ก็ยังมีจุดอ่อนที่ทำให้นักศึกษาถูกจับมาต่อต้านในปลายทศวรรษ 1960 อันเนื่องมาจากการเพิ่มค่าเล่าเรียนและระเบียบวินัยควบคุมนักศึกษา บุคคลที่มีชื่อเสียงทางการศึกษา MITI นายชิเงรุ โยชิเดะ (Shigeru Yoshida) นายกรัฐมนตรีในปี ค.ศ. 1946 ซึ่งจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย Tokyo Imperial เป็นผู้ที่กำหนด

⁴วรินทร์ ววงค์, การศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2546), 147.

นโยบายให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสำหรับเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ
ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองวาประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาทางด้าน
อุตสาหกรรม เพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองให้สูงขึ้น และลบภาพลักษณ์ของความเป็น
รัฐบาลทหารในยุคสงครามโลกครั้งที่สอง ในขณะที่เดียวกันที่อุตสาหกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ
ก้าวหน้าก็ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของเมือง เพราะว่าสภาพความเป็นเมืองได้ขยายไปสู่ที่อยู่
อาศัยต่างๆแม้แต่ในแถบชนบทก็ตาม ในช่วงนั้นมีระบบการจัดคนเข้าทำงานแบบไหน

3.3 การศึกษาที่มุ่งพัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์ (การจัดสอบ) ญี่ปุ่นมีระบบโรงเรียนที่มีตัวแบบมา
จากระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกาที่แบ่งเป็นหลายเกรดตามความรู้ความสามารถคือ มีที่ดีมาก ดี
น้อย อันส่งผลให้กระบวนการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว วิธีการสอบคัดเลือก
บุคคลเข้าศึกษามีลักษณะที่เข้มข้น ซึ่งจัดขึ้นโดยสถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง มีรูปแบบแบบ
สหรัฐอเมริกา

ในปี ค.ศ.1961 กระทรวงศึกษาธิการจัดสอบเด็กมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้
การศึกษาตอบสนองต่อทุนนิยมของญี่ปุ่นอันจะนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจโดยให้ความสำคัญในการ
ผลิต high talent (ผู้ที่มีความสามารถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม)แต่ต่อมา
ภายหลัง 4 ปีได้ถูกยกเลิกไปเพราะเน้นการแข่งขันเพื่อการคัดเลือกมากเกินไป

แต่อย่างไรก็ตามการประกาศ “กลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถของมนุษย์เพื่อนำไปสู่การ
พัฒนาเศรษฐกิจ” ของรัฐบาลญี่ปุ่นในปี ค.ศ.1963 นั้นเป็นการประกาศจุดยืนร่วมกันของคนในชาติที่เน้นผล
ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากจนเกินไป ทำให้คุณภาพชีวิตของเด็กลดต่ำลง เนื่องจากเด็กมีหน้าที่เรียน
เพื่อการสอบแข่งขันในแต่ละระดับชั้นให้ได้สถานศึกษาที่มีชื่อเสียงตามทัศนคติของพ่อแม่ เพราะมีความเชื่อ
ที่ว่าโรงเรียนที่ดีมีชื่อเสียงจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กสามารถเข้าเรียนต่อในระดับ
มหาวิทยาลัยที่ได้รับการยอมรับ อันจะนำไปสู่ระบบการทำงานที่มีความมั่นคงและนำไปสู่เป้าหมายให้
ประเทศญี่ปุ่นเกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามไปด้วยการเรียนเพื่อการสอบแข่งขันส่งผลให้ในภายหลัง
ในปี ค.ศ.1979 ได้มีการเปลี่ยนลักษณะการสอบแข่งขันจากเดิมที่แต่ละมหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดสอบเอง
กลายเป็นระบบการสอบแข่งขัน 2 ครั้งกล่าวคือ ครั้งแรกเป็นการจัดสอบร่วมกันของกระทรวงศึกษาธิการ
และครั้งที่สองเป็นการสอบสัมภาษณ์เด็กที่สอบผ่านเข้ามหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ทั้งนี้การสอบในครั้งแรกเป็น
การประเมินความรู้ความสามารถของเด็กในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ส่วนการสอบครั้งที่สองเป็นการ

ประเมินคุณสมบัติความถนัดของเด็กว่ามีลักษณะอื่นที่สัมพันธ์กับคณะวิชาที่จะเรียนหรือไม่ แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการคำนึงถึงความสามารถทางด้านอื่นๆนอกเหนือจากด้านวิชาการของเด็ก

บทสรุป (Conclusion)

การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นตามที่ได้เห็นได้จากอัตราการเจริญเติบโตทางด้านอุตสาหกรรมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการทำให้ทันสมัยแบบตะวันตก กล่าวคือ ญี่ปุ่นมีความจำเป็นจะต้องเปิดประเทศและรับอิทธิพลในเรื่องวิวัฒนาการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยีจากชาติตะวันตกตั้งแต่ปลายสมัยโทกุกาวะ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของตนเองในโลกที่เป็นประชาธิปไตยและมีเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แต่ความสำเร็จดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้ารัฐบาลญี่ปุ่นไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นจัดเป็นรัฐที่มุ่งมั่นในการพัฒนา นั้นเป็นเพราะความเชื่อที่ว่าพื้นฐานทางการศึกษาที่ดีตั้งแต่ระดับต้นเป็นการเตรียมความพร้อมสู่ระบบการทำงานในอนาคตได้ อันจะนำไปสู่การเป็นแหล่งสะสมทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ได้ในที่สุด ตามแผนภาพที่ปรากฏในด้านล่าง

๘๖

อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นไม่ได้เพียงเดินตามตัวแบบ(การเลียนแบบ)ของชาติตะวันตกเท่านั้น แต่คนญี่ปุ่นรู้จักเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์แล้วนำมาปรับใช้เป็นแบบฉบับของตนเอง เช่น รัฐที่มุ่งมั่นในการพัฒนา

ของญี่ปุ่นนั้นอาศัยวัฒนธรรมแบบขงจื้อในการพัฒนาประเทศโดยคนญี่ปุ่นสามารถปรับตัวได้อย่างง่ายดาย จากเดิมที่เป็นหลักการปกครองในแต่ละครอบครัวกลายมาเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวในแต่ละ โรงงานหรือบริษัทต่างๆ

นอกจากนี้รัฐบาลยังคงปลูกฝังแนวความคิดเรื่องชาตินิยมโดยแบ่งเบาภาระหน้าที่นี้ให้กับ กระทรวงศึกษาธิการและระบบข้าราชการครูในการจัดทำหนังสือเรียนและแผนการสอนตามลำดับ ซึ่งต้อง ให้ความสำคัญกับวิชาศีลธรรมจริยธรรมตั้งแต่ระดับประถมศึกษาเพื่อเป็นรากฐานทางความคิดของคนญี่ปุ่น ทุกคนมีจิตสำนึกทางการศึกษาอันจะนำไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาร่วมกันของคนทั้งชาติ

จะเห็นได้ว่าการศึกษากับการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นมีบทสรุปเชิงนโยบายในการพัฒนาประเทศอัน นำไปสู่อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจช่วงทศวรรษ 1960 ดังนั้นญี่ปุ่นจึงสามารถเป็นตัวอย่างให้คนที่ ทำงานเกี่ยวกับการศึกษาในสังคมไทยได้นำไปปรับใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร อย่างสม่ำเสมอไม่ใช่เฉพาะแต่การสอนของครู แต่ยังรวมถึงการกำหนดขอบเขตการศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ไม่ใช่การเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำ เพราะในที่สุดเด็กจะไม่สามารถนำไปใช้ แก้ปัญหาได้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ในขณะเด็กๆไทยก็มีแม่แบบจากสหรัฐอเมริกาเช่นเดียวกับญี่ปุ่น แต่กลับได้ผลที่ต่างกัน เพราะลักษณะเฉพาะของคนญี่ปุ่นที่คนไทยไม่มีคือ สำนึกความเป็นชาติที่มี จุดมุ่งหมายเดียวกันในการพัฒนาประเทศ แต่กลับมีลักษณะเฉพาะตนที่ยึดความก้าวหน้าของตนเองเป็นหลัก ในการพัฒนาจึงไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและส่วนรวม

ทั้งนี้การวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดในเรื่องของการสืบค้นข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต อันเนื่องมาจากขอบเขตในเรื่องระยะเวลานั้นค่อนข้างเก่าจนเกินไปจึงไม่ปรากฏในฐานข้อมูลที่มีในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

1. หนังสือ

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ และบุษบา คุณาศิริินทร์.(1985). *พัฒนาการเศรษฐกิจญี่ปุ่นสมัยใหม่*. ม.ป.ท.
ขุนทอง อินทร์ไทย. (2533). *เคล็ดลับความสำเร็จของญี่ปุ่น*. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพฯ:รวมทรงสน.
- ฉันทนา จันทร์บรรจง. (2542). *การปฏิรูปอุดมศึกษาของประเทศญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ:ที.พี.พรีนซ์.
- ดำรง ฐานดี. (2538). *รัฐกับการพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โนบุทากะ อิเคะ. (2523). *ปาฏิหาริย์ญี่ปุ่น*. แปลจาก Japan: The New Superstate. โดย สมบูรณ์
ศุกศิลป์. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์อักษรบรรเจิด.
- มาโคโตะ อะโซะและอิกุโอะ อะมาโนะ. (ม.ป.ป.). *การศึกษากับการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น*. แปลจาก
Education And Modernization in Japan. โดย ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. กรุงเทพฯ:รุ่งเรืองสาส์น
การพิมพ์.
- วรินทร์ วุจส์. (2546). *การศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง*. กรุงเทพฯ:ภาพพิมพ์.
- วิชา สังข์รัมย์. (2540). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจญี่ปุ่น*. พิมพ์ครั้งที่5. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ศักดิ์ ประทีปประทานพร. (2530). *ปรัชญาการศึกษาในญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ:โอ เอส พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- สุมิตร สุวรรณ. (2554). *รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา*. นครปฐม:เพชรเกษมพรีนติ้ง กรุ๊ป.
- สุวินัย ภรณวลัย. (2523). *เศรษฐกิจการเมืองว่าด้วย โครงสร้างเศรษฐกิจญี่ปุ่นกับการพัฒนาของระบบ
ทุนนิยมโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง*. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.
- The International Society for Educational Information. (2534). *การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น
– แนวคิดและระบบ*. แปลจาก The Modernization of Japanese Education. โดย สมเกียรติ
ชอบผล. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- The International Society for Educational Information. (2535). *การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น*

– *เนื้อหาและวิธีการ*. แปลจาก *The Modernization of Japanese Education*. โดย สมเกียรติ
ชอบผล. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.

2. เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่

2.1 งานวิจัย

จิตติกุล รวีนิภา. (2551). “การปฏิรูปการศึกษาของญี่ปุ่นในช่วง พ.ศ. 2527-ปัจจุบัน: ศึกษากรณีการปฏิรูป
การศึกษาระดับอุดมศึกษา.” สารนิพนธ์ระดับปริญญาตรี สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

2.2 เอกสารประกอบการบรรยาย

เชษฐา พวงหัตถ์. (2553). “ทำความเข้าใจการพัฒนาผ่านข้อถกเถียงทางทฤษฎี.” เอกสารประกอบการสอน
รายวิชา 450 263 เศรษฐกิจและการเมืองเอเชีย ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

3. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

क्रमुक[นามแฝง]. (2555). *ประเทศญี่ปุ่นหลังการยึดครอง ค.ศ.1952-1960 ตอนที่2*. เข้าถึงเมื่อ 17 สิงหาคม
2555. เข้าถึงได้จาก http://likalen3.blogspot.com/2012/01/2_29.html

ปณัฎดา ปัทมโกวิท. (2553). *วิถีเศรษฐกิจญี่ปุ่น*. เข้าถึงเมื่อ 15 สิงหาคม 2555. เข้าถึงได้จาก
<http://www.marketivclub.com/index.php?topic=226.0>

อรสา ชูสกุล. (2555). *การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น*. เข้าถึงเมื่อ 12 สิงหาคม 2555. เข้าถึงได้
จาก <http://biology.ipst.ac.th/index.php/about-the-year-2555/335-2012-06-12-03-16-28.html>

Jimmy Walker. (2551). *วิเคราะห์ญี่ปุ่น การพัฒนาประเทศอันอัศจรรย์*. เข้าถึงเมื่อ 15 สิงหาคม 2555. เข้าถึง

๒๒ ได้จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=jimmywalker&month=25-03-2008&group=9&gblog=9>